

своїх індивідуально-психологічних властивостей і психічного стану; б) передбачати настання наслідків діяння залежно від здатності до встановлення причинно-наслідкових зв'язків, загального інтелектуального розвитку та ін.; в) керувати своїми діями. Вказуються фактори, що знижують спроможність неповнолітнього до вибірковості поведінки.

Судово-психологічна експертиза повинна враховувати нормативні дані психіатрії підліткового віку, особливості психологічної патології, зумовленої фізіологічними, соціально-педагогічними, юридичними особливостями підлітково-юнацького віку.

Пубертатний період або криз - найбільш значний і відповідальний період онтогенезу. Під час цього короткотермінового (всього за 6 років) етапу розвитку людського організму проходять бурхливі процеси статевого та психічного визрівання з відповідною психологічною та ендокринною перебудовою. В розвитку дитини ця критична фаза (перша наступає у віці 3-4 роки, друга - 7-8 років) є найбільш тяжкою і складною. Весь цей період характеризується окремими, властивими лише йому закономірностями клініки, патогенезу клінічних розладів, в основі яких є дуже інтенсивне, але нерівномірне дозрівання різних органів і систем, що зумовлює підвищену здатність і вразливість нервово-психічної організації.

Особливе правове становище неповнолітніх у законодавчому порядку закріплене в ст. 22 ККУ, ст. 84 КПКУ та інших кодексах. Підлітки 14-16 років притягаються до кримінальної відповідальності лише за тяжкі злочини. Особам такого віку хоч і можуть інкримінуватися всі статті ККУ, але при невеликій суспільній небезпечності кримінальних вчинків щодо них застосовуються заходи не пенітенціарного, а примусово-виховного характеру в спеціальних виправно-трудовах установах. Вказане правове становище неповнолітніх пов'язане переважно з наявністю в них природної вікової психічної та соціальної незрілості, яка визначає недостатність правових знань і вміння ними користуватися, незрілість вольових функцій і несформованість критичних здатностей.

Основи формування та удосконалення інституту спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва

Мировська А.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Особливе місце в системі засобів і прийомів боротьби з фальшивомонетництвом належить спеціальним знанням. Вивчення практики використання спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва свідчить про їх велике значення в процесі одержання доказів у кримінальному провадженні, і все більш широке їх застосування працівниками слідчих підрозділів.

Враховуючи зміни, що відбуваються в кримінально-процесуальному законодавстві, відомчій нормативно-правовій базі, практиці використання спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва та злочинів взагалі, а також все більш розповсюдженими точками зору вчених щодо формування судової експертології як самостійної галузі наукових знань, виникає необхідність наукового аналізу сучасних проблем та перспектив використання спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва.

Зазначені обставини дозволяють віднести проблему використання спеціальних знань під час розслідування злочинів до числа найбільш актуальних.

Зміст спеціальних знань у розслідуванні фальшивомонетництва складається з чотирьох складових підрозділів: сутності спеціальних знань, які використовуються при розслідуванні фальшивомонетництва, початку залучення фахових знань у процес розслідування, формуванні інституту спеціальних знань у розслідуванні злочинів та удосконаленні цього інституту у період подальшого розвитку криміналістичної науки.

В процесуально-правовому змісті спеціальними техніко-криміналістичними знаннями є сукупність природньо-технічних наукових знань, а система взаємопов'язаних юридичних і природньо-технічних наукових знань становить криміналістичні знання в широкому розумінні. Таким чином, до спеціальних, відносяться криміналістичні знання, які стосуються виявлення, фіксації, вилучення та дослідження доказів, а також знання, що відносяться до предмету відповідних видів криміналістичних експертиз: почеркознавчих,

авторознавчих, технічної експертизи документів, фототехнічної, портретної, трасологічної тощо, більшість з яких призначається для отримання доказів в рамках розслідування кримінальних проваджень за фактами фальшивомонетництва.

Важливою рисою спеціальних знань в кримінально-процесуальному значенні є мета їх використання. Вони застосовуються, в установленому законом порядку, для доказування злочинів, пов'язаних з виготовленням, зберіганням, придбанням, перевезенням, пересиланням, ввезенням в Україну з метою збуту або збутом підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї - тобто фальшивомонетництвом, а також для непроцесуального застосування під час проведення оперативного-розшукових заходів з метою попередження, документування та розкриття фальшивомонетництва. Крім того, метою застосування спеціальних знань також є сприяння слідчим органам у процесі збирання інформації, яка має доказове значення для розслідування або попередження злочину.

Виходячи з проведеного аналізу сутності застосованих при розслідуванні фальшивомонетництва спеціальних знань, пропонується їх визначення: спеціальні знання - це неодноразово апробовані наукові знання, практичні вміння та навички, які сформувалися під час отримання загальної та професійної освіти, досвіду роботи за спеціальністю і які можна використати відповідно до процедурних правил кримінально-процесуального закону для вирішення його завдань.

Необхідність застосування спеціальних фахових знань при розслідуванні злочинів існувала протягом усього періоду функціонування держави, але сутність цих знань не завжди була однозначною. Уявлення про використання фахових знань при розслідуванні злочинів видозмінювалися протягом всієї історії розвитку боротьби зі злочинами, у тому числі і з фальшивомонетництвом.

Аналіз нормативної бази, наукових джерел, а також статистичних показників практичної діяльності слідчих та експертних підрозділів дає змогу виділити у межах нашого дослідження основні напрямки підвищення ефективності використання спеціальних знань, до них слід віднести: законодавче забезпечення використання спеціальних знань, відповідно до потреб практики розслідування злочинів; науково-методичне забезпечення використання спеціальних знань слідчих та експертних підрозділів; забезпечення експертних підрозділів фахівцями високої кваліфікації і в

достатній кількості; підвищення рівня техніко-криміналістичної підготовки й оснащення слідчих і співробітників експертно-криміналістичних підрозділів; створення слідчо-оперативних груп, до складу яких входить спеціаліст, який бере участь у подальшій роботі з розслідування конкретного злочину; поінформованість слідчих щодо можливостей традиційних і нових видів досліджень; організацію чіткої взаємодії між спеціалістами-криміналістами і слідчим при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Огляд місця події в ході розслідування масових заворушень

Олійник Ю.Я., кандидат юридичних наук, начальник курсу факультету підготовки працівників ОВС ННІЗН НАВС

Розслідування масових заворушень завжди характеризуються високим ступенем складності. Це зумовлено, з одного боку, різноплановістю і численністю вчинених злочинів, багатопредметністю самої обстановки на місці події та слідової картини, з іншого боку - активною зміною як обстановки вчинення масових заворушень, так і слідової картини місця події в результаті дій органів державної влади з проведення рятувальних, аварійно-відбудовних робіт із залучанням значних людських ресурсів, відповідних фахівців і технічних засобів. Протидія правоохоронних органів масовим заворушенням також викликає зміни в навколишньому середовищі у вигляді слідів, що переплітаються зі слідами кримінальних правопорушень, вчинених натовпом. Безпосередньо в ході триваючих масових заворушень активна процесуальна діяльність правоохоронних органів ускладнена. У повному обсязі вона стає можливою лише після стихійного припинення чи, як правило, насильницького придушення масових заворушень і відновлення більш-менш нормального функціонування органів державної влади на локальному рівні та життєдіяльності населення. Одним з основних і першочергових процесуальних засобів отримання інформації про кримінальне правопорушення є безумовно огляд місця події - вид огляду, процесуальний порядок проведення якого регламентований ст. 237 КПК [1].

Місцем події у кримінальних провадженнях про масові заворушення може бути: ділянка місцевості, що належить як до державної, комунальної, так і приватної власності (вулиця, площа, двір, берег водойми); приміщення (будь-якої форми власності: багатоповерховий, багатоквартирний будинок, індивідуальна будівля, підсобна будівля, окремі приміщення в них), де: було вчинено кримінальне правопорушення; настали шкідливі наслідки від його вчинення; є інші сліди розслідуваної події злочину.

Завдання слідчого під огляду місця події полягають у такому: 1) визначити обстановку, обставини масового заворушення; 2) знайти, зафіксувати і вилучити сліди та речі, що можуть мати значення у провадженні, у тому числі в якості речових доказів; 3) отримати відомості, необхідні для висування типових слідчих версій; 4) виявити вихідні дані для наступного проведення інших слідчих (розшукових) дій; 5) встановити джерела можливого одержання інших фактичних даних, що вказують на наявність (відсутність) у розслідуваній події ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 294 КК.

Загальними принципами проведення огляду місця події є такі:

1. Нормативні: об'єктивність; всебічність; повнота; своєчасність.